

Konstrukcje budowlane kultury pucharów lejkowatych

ze stanowiska Winniki-Lisiwka
na zachodniej Ukrainie

Andrej Hawinskyj, Małgorzata Rybicka

Konstrukcje budowlane kultury pucharów lejkowatych

ze stanowiska Winniki-Lisiwka
na zachodniej Ukrainie

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Rzeszowskiego
RZESZÓW 2021

Recenzowała
prof. dr hab. MARZENA SZMYT

Korekta tekstu
ELŻBIETA KOT, MAŁGORZATA RYBICKA

Tłumaczenie
ELŻBIETA SIERADZKA

Opracowanie techniczne, łamanie
i projekt okładki
PIOTR KOCZĄB

Korekta techniczna
EWA KUC

© Copyright by
Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2021

The publication was supported by a grant NCN
Opus 15 UMO2018/29/HS3/01166 Gordinești-
Stinca goală as an example model of development
and decline of fortified settlements of the Tripolye
culture at the end of the 4th mill. BC project.

30-081 Kraków
ul. Królewska 57

Instytut Archeologii UR
35-015 Rzeszów
ul. Moniuszki 10

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАУК УКРАЇНИ ІНСТИТУТ
УКРАЇНОЗНАВСТВА
ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
вул. Козельницька, 4, м. Львів

ISBN 978-83-7996-948-7

1890

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU RZESZOWSKIEGO
35-959 Rzeszów, ul. prof. S. Pigonia 6, tel. 17 872 13 69, tel./faks 17 872 14 26
e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <http://wydawnictwo.ur.edu.pl>
wydanie I, format A4, ark. wyd. 11,30, ark. druk. 16,25, zlec. red. 116/2021

Druk i oprawa: Drukarnia Uniwersytetu Rzeszowskiego

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
Lokalizacja stanowiska Winniki-Lisiwka	15
Badania wykopaliskowe w centralnej partii wyniesienia w latach 2016–2019	16
Metody zastosowane w trakcie badań	17
Źródła	18
Obiekty	18
Dołki posłupowe	18
Konstrukcja słupowa	18
Rumowiska polepy	20
Próba rekonstrukcji budowli z Winnik-Lisiwki	21
Ceramika kultury pucharów lejkowatych	24
Technologia ceramiki kultury pucharów lejkowatych	24
Morfologia i zdobnictwo naczyń kultury pucharów lejkowatych	28
Ceramika kultury trypolskiej oraz o cechach mieszanych	34
Analiza stylistyczno-chronologiczna ceramiki kultury pucharów lejkowatych	35
Prześliki	39
Datowanie radiowęglowe	40
Rozmieszczenie ceramiki	42
Interpretacja konstrukcji budowlanych z Winnik-Lisiwki	47
Budowle naziemne i ich otoczenie	47
Uwagi na temat stosowania gliny do budowy domostw kultury pucharów lejkowatych	48
Podsumowanie	51
Literatura	52
Streszczenie	58
Summary	62
Tablice	67
Fotografie	115

WPROWADZENIE

Stanowisko Winniki-Lisiwka, znajdujące się w sąsiedztwie Lwowa, należy do reperiowych osiedli kultury pucharów lejkowatych na zachodniej Ukrainie (ryc. 1; fot. 1). Odkrycie go w roku 1959 przez B. Woźnickiego poza obszarem nadbużańskiej ekumeny tej kultury potwierdza sugestię dotyczące zasięgu jej osadnictwa prezentowane ponad 20 lat wcześniej przez K. Jażdżewskiego. Badacz ten sądził, że grupa południowa kultury pucharów lejkowatych obejmowała na wschodzie swoim zasięgiem północną część ówczesnego województwa lwowskiego oraz zachodnią i północną część województwa wołyńskiego, a na południu jej granicę stanowiła północna partia województwa stanisławowskiego (K. Jażdżewski 1936). Jako stanowiska dokumentujące tę lokalizację wymienił m.in. Małe Grzybowice (А. Гавінський 2009), Lwów-Zamek i stanowisko Winniki. W tym ostatnim przypadku nie można jednak określić, czy chodziło o osiedle Winniki-Lisiwka.

W następnych latach wymienione wyżej stanowisko było wielokrotnie badane powierzchniowo i wykopaliskowo przez I. Swiesznikowa (И. Сवेशников 1976, c. 44) i M. Peleszczyszyna (М. Пелещишин 1963; 1967, c. 3; 1994; 1995, c. 1–9; 1997a, c. 15; 1997b; 1998b; 1998d; 1999, c. 104). Wstępne informacje o wynikach tych prac były publikowane w literaturze o regionalnym zasięgu (М. Пелещишин 1963; 1994), podobnie jak wiadomości o rezultatach badań na sąsiednim stanowisku kultury pucharów lejkowatych i kultury trypolskiej na górze Żupan. Przez wiele lat wyniki tych badań nie doczekały się pełnego opracowania.

W latach 1999–2000 prace wykopaliskowe prowadził w Winnikach-Lisiwce P. Dowgan we współpracy z W. Konopłą i T. Milanem. Na obszarze o powierzchni około 40 m² zarejestrowano wówczas układ kamieni w kształcie odwróconej litery L. Przypuszczano, że mógł to być element konstrukcji megalitu. Odkryto również skupisko około 300 ułamków ceramiki kultury pucharów lejkowatych i 33 przedmioty z krzemienia (П. Довгань, В. Конопля, Т. Мильян 2008).

Oprócz wzmiankowanych badań M. Peleszczyszyna i P. Dowgana również A. Hawiński w roku 2013 prowadził na górze Lisiwka prace wykopaliskowe.

Mimo braku pełnej publikacji istotne były oceny znaczenia wyników badań na stanowiskach Winniki-Żupan i Winniki-Lisiwka prezentowane przez M. Peleszczyszyna (М. Пелещишин 1994; 1995, c. 1–9; 1997a, c. 15; 1999, c. 104). Sądził on bowiem, że „А ситуація у Винках свідчить [...] утворювали спільні поселення зі змішаним складом населення” (М. Пелещишин 1998a, c. 191). To stwierdzenie odnosiło się do społeczności kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych, aczkolwiek nie zostały przedstawione jednoznaczne fakty wskazujące na taką możliwość interpretacji osiedli w Winnikach-Lisiwce i Winnikach-Żupanie (М. Пелещишин 1994; 1995, c. 1–9; 1997a, c. 15; 1999, c. 104). Mimo to przytoczone uwagi mogły wzbudzić zainteresowanie badaczy, podobnie jak zidentyfikowane w czasie badań M. Peleszczyszyna skupiska polepy, które mogły być pozostałościami domostw (М. Пелещишин 1994; 1995; 1997a; 1999). Odkrycie to stanowiło ważny argument w toczącej się w polskiej literaturze przedmiotu dyskusji na temat adaptacji od kultury trypolskiej stosowania gliny do budowy domostw przez społeczności kultury pucharów lejkowatych (J. Kowalczyk 1958; A. Kośko 1981; 1988; W. Gumiński 1989; P. Papiernik, M. Rybicka 2002). Na podstawie uwag M. Peleszczyszyna można było stanowiska w Winnikach, w tym osiedle Lisiwka, traktować jako szczególnie ważne dla oceny związków między społecznościami wymienionych kultur (M. Rybicka 2015; 2017). Osada na górze Lisiwka ma również

Fot. 14. Winniki-Lisiwka, region Lwów. A: fragment naczynia kultury pucharów lejkowatych o cechach technologii kultury trypolskiej; B: fragment flaszki z kryzą kultury pucharów lejkowatych o cechach technologii kultury trypolskiej.